

Karlin itsensäkään terveys ei kestänyt puutetta ravitsevasta ruoasta, velkojen ahdistelua eikä varsinkaan pakkomielteenomaista intohimoa tehdä suurteoksesta täydellinen. ”Sappivaivat ovat tehneet minusta tällä viikolla niin huonovointisen, etten voi ajatella, lukea, kirjoittaa enkä tehdä mitään muutaakaan”, Marx kirjoitti Friedrich Engelsille huhtikuussa 1858. Hieman myöhemmin Marx selitti kustantajalleen, että ”maksavaivani ovat tärvelleet koko kirjan tyylin”. Tulevina vuosina maksavaivat eivät parantuneet, vaan saivat seurakseen paiseita ja oksentelua.

Sinnikkyys kuitenkin palkit-

tiin. Kun Marx uudenvuodenpäivänä 1866 ryhtyi hiomaan ja puhtaaksikirjoittamaan suurta tekstiään viimeisen kerran, edes takalistoon puhjenneet uudet paiseet eivät pysäyttäneet miestä. *Pääoman* viimeiset sivut on työstetty seisaaltaan. Vaivoihinsa viitaten kirjoittaja itsekin myönsi, että lopputulos oli paikoin sapekas: ”toivottavasti ne porvarisiat muistavat minun paiseeni koko elämänsä ajan”, Marx manasi!

Jos Wheenin teos *Pääoman* synnystä ei varsinaisesti houkuttele puhaltamaan pölyjä vanhas- ta klassikosta ja tarttumaan lähes tuhannen sivun luku-urakkaan, Wheen onnistuu rakentamaan Marxin elämän kenties dramaat-

tisimmista vaiheista mukaansa- tempaavan jännitys näytelmän, josta ei puutu vauhtia eikä vaarallisia tilanteita. Vaikka Wheenin pieni historiikki tuskin tarjoa mitään uutta Marx-tutkimukselle, sen lukeminen on sitäkin nautinnollisempaa aiheeseen pintapuolisemmin perehtyneille.

Marxin elämästä kiinnostuneet epäilemättä jo tuntevat Wheenin laajemman Marx-historiikin, jonka Otava kustansi suomeksi vuonna 2000. Tästä teoksesta Wheen ansaitsi vuoden 1999 Isaac Deutscher -palkinnon.

Huumepolitiikan kaksi raidetta

JUHA PARTANEN

Tuukka Tammen artikkeliväitöskirjan aiheena on Suomen huumausainepolitiikan muutos 1990-luvun lopulta alkaen. Huumeiden käytöstä aiheutuviin haittojen vähentämisen politiikka nousi aiemman, huumeiden täyskieltoon ja oikeudelliseen kontrolliin perustuvan politiikan rinnalle. Tavoitteena oli eritellä haittojen vähentämispolitiikan sisältöä ja sen ilmaantumisen dynamiikkaa sekä arvioida, missä määrin tämä on heikentänyt tai uhannut perinteisen kontrollipolitiikan asemaa.

Tutkimus rakentuu pääasiassa tapaustutkimuksista, joissa on kartoitettu huumeepolitiikan kenttää, sen toimijoita ja näiden käyttämää argumentointia sosiaalisten ongelmien konstruk-

tionistisen tutkimusperinteen mukaisesti. Aineistona ovat aiheeseen liittyvät hallinnolliset asiakirjat ja muut dokumentit, avainhenkilöiden haastattelut ja media-aineistot. Tekijä on käyttänyt niitä historian tutkijan tapaan, ilman systemaattisia sisällyönanalyysseja.

Väitöskirjan ensimmäinen artikkeli vuodelta 2002 antaa yleiskuvan huumeepolitiikan kentästä vuosituhaten vaihteesta ja toteaa sen jakautumisen kahdelle uralle, joista toinen keskittyy huumeisiin liittyvien kansanterveydellisten riskien vähentämiseen ja toinen huumeiden käytön, välittämisen ja myynnin rikosoikeudelliseen kontrolliin. Kahtiajakautuminen ilmenee sekä virallisissa kannanotoissa että

Tuukka Tammi
Medicalising Prohibition
Harm Reduction in
Finnish and
International Drug Policy
Research Report 161
Helsinki: Stakes, 2007

käytännön toimenpiteissä. Lopuksi tekijä esittää kolme vaihtoehtoista skenaariota huumeepolitiikan kehityksestä ja pohdii niiden toteutumisen edellytyksiä.

Toisessa artikkelissa (2004) tekijä erittelee kansainväliseen keskusteluun nojautuen haittojen vähentämiselle annettuja merkityssisältöjä. Hän toteaa, että niillä on tietty yhteinen pohja. Huumeiden käyttöä pidetään

nyky-yhteiskuntaan väistämättä kuuluvana ja moraalisesti neutraalina ilmiönä. Käyttäjiä tulisi kohdella normaaleina kansalaisina, joiden ongelmia on käsiteltävä pragmaattisesti ja tieteelliseen tietoon pohjautuen, heidän ihmisoikeuksiaan loukkaamatta.

Eri toimijoille haittojen vähentäminen tarkoittaa kuitenkin erilaisia asioita. Kansanterveysellinen näkökulma, jota edustaa terveyssektori, painottaa neuulojenvaihto-ohjelmia ja korvaushoitoa, ja sen ponttimena on ollut etenkin aidsin leviämisen uhka. Käyttäjien näkökulmasta, jota ovat esittäneet huumeiden käyttäjien järjestöt, keskeisiä ovat vertaisapu ja terveys- ja sosiaalipalvelujen tarjoaminen sekä myönteisen käyttäjäidentiteetin rakentaminen. Globaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulma näkee päävastustajanaan Yhdysvaltain käymän huumeiden vastaisen sodan. Se liittyy haittojen vähentämisen muihin yhteiskunnallisiin liikkeisiin painottaen globaalia solidaarisuutta sekä huumeongelman yhteyttä kehitysmaiden ongelmiin ja ihmisoikeuksiin.

Kolmannessa artikkelissa (2005) Tuukka Tammi kuvaa prosessia, jonka tuloksena Suomessa luotiin ensimmäinen kansallinen strategia huumeongelman hoitamiseksi sovitamalla yhteen vastakkaiset näkemykset, joita kannattivat yhtäältä poliisin ja toisaalta sosiaali- ja terveys- sekä oikeusministeriön edustajat. Kyseessä oli virkamiesten ja asiantuntijoiden muodostama komitea, joten poliitikkojen kannanotot eivät päässeet vaikuttamaan asiaan.

Konkreettisten toimien tasolla komitea käsitteli neuulojenvaihto-ohjelmia ja korvaushoidon

järjestämistä huumeiden käyttäjille. Yleisemmällä tasolla oli kyse huumeapolitiikan yleisestä tavoitteenasettelusta, suhtautumisesta ”huumeista vapaan yhteiskunnan” tavoitteeseen. Komitean työllä oli kiinnostava yhteys 1960-luvulla virinneeseen kriminaalipoliittiseen suuntaukseen, joka ajoi rationaalista ja humaania kriminaalipoliitiikkaa. Työn tuloksena syntyi kompromissi. Haittojen vähentämiseen tähtäävät toimet käynnistyivät samalla kun poliisin huumekontrollia tehostettiin. Tavoitteeksi ei kuitenkaan asetettu huumeista vapaata yhteiskuntaa.

Neljäs artikkeli (2005) tarjoaa selityksen neuulojenvaihto-ohjelmien verraten nopealle leviämiselle vuodesta 1996 lähtien huolimatta niihin kohdistuneesta vastustuksesta. Vastustajat vetosivat yhtäältä siihen, että neuulojen vaihdon järjestäminen antaa ”väärän signaalin” yhteiskunnan suhtautumisesta huumeisiin, ja toisaalta siihen, että on kyse rikoksentekovälineiden jakelusta. Ohjelmien käynnistymisen perustana olivat huumeiden käytön laajeneminen, yksittäisten asiantuntijoiden ja organisaatioiden aktiivinen toiminta, mutta ennen muuta vuosien 1998–2000 HIV-epidemia kansanterveysongelmana. Neuulojenvaihto-ohjelmien kannattajat saattoivat vedota myös siihen, että tällä tavoin saadaan kontakteja huumeiden käyttäjiin ja voidaan ohjata heitä hoitoon. Lääketieteen edustajien painoarvo huumeapolitiikassa vahvistui.

Viides artikkeli (2006) käsittelee huumeiden käyttäjien, korvaushoidon asiakkaiden ja heidän läheistensä näkemyksiä, jotka ovat olleet laiminlyöty alue huumeitutkimuksessa. Ky-

seessä oli kaksi pientä järjestöä, joilla on ollut varsin vähäinen rooli huumeapolitiikan muotoilussa. Näkemyksissään ne korostivat huumeaddiktion sairausluonnetta ja korvaushoidon asiakkaiden oikeuksia. Kirjelmisensä viranomaisille ja muissa dokumenteissaan järjestöt toivat esiin korvaushoidon asiakkaiden kokemia rangaistuksia, nöyryytyksiä ja tarpeettoman tiukkoja sääntöjä ja rajoituksia. Ne totesivat, että kontrollin kulttuuri on vallitsevana hoitokäytännöissä ja kritisoivat hoitohenkilöstön epäpätevyyttä ja asenneongelmia suhtautumisessa huumeiden käyttäjiin. Asiakkaiden oikeus vaikuttaa omaan hoitoonsa rajoittuu oikeuteen kieltäytyä siitä.

Yhteenvetoartikkeli tiivistää ja kokoaa yhteen aiempien osatutkimusten tulokset ja sisältää myös katsauksen haittojen vähentämispolitiikan läpimurtoon eräissä muissa maissa. Yhdistävänä tekijänä on ollut aids-epidemian uhka, mutta kansalliset erikoispiirteet ja poliittiset traditiot ovat lyöneet leimansa muutosprosessiin. Lisäksi se tarkastelee haittojen vähentämispolitiikan yhteyttä ns. uuteen kansanterveysajatteluun, jossa yksilölle pyritään antamaan enemmän vastuuta omasta terveydestään. Tämän valossa haittojen vähentämisen voidaan katsoa merkitsevän uudentyyppisiä vallankäytön tekniikoita, epäsuoria valvonnan ja sosiaalisen kontrollin muotoja.

Tutkimuksen yleinen johtopäätös on, että Suomen huumeapolitiikassa ajetaan nykyään kahta rinnakkaista toimintalinjaa. Neuulojenvaihto-ohjelmia ja laajentuneena korvaushoitona toteutettu haittojen vähentäminen on merkinnyt erikois-

tuneiden, lääketieteeseen perustuvien hoitoyksiköiden syntyä ja lääkärikunnan lisääntyntä panosta huumeongelmien hoitamisessa. Medikalisoituminen on muuttanut päihdeongelmien hoitojärjestelmää, joka aiemmin nojautui vahvasti sosiaalisektorin panokseen, sosiaalityöhön ja psykologisiin lähestymistapoihin. Samanaikaisesti huumeiden käytön rikosoikeudellinen kontrolli on tehostunut ja saanut käyttöönsä uusia tutkimusmenetelmiä. Haittojen vähentäminen ei ole merkinnyt siirtymää liberaalimpaan huume politiikkaan eikä ole heikentänyt perinteistä huumeiden totaali kieli toon perustuvaa politiikkaa.

Kokonaisuutena tutkimus antaa tiukasti rajatun, hyvin jäsenen, tarkan ja vivahteikkaan kuvan Suomen huumeausainepoliitikassa tapahtuneista muutoksista. Tuukka Tammi on hyvin perehtynyt aiheita koskevaan kirjallisuuteen, teksti on selkeä ja etenee johdonmukaisesti, kokonaisuus on hyvin luettava. Pari huomautusta voi silti esittää koskien tutkimuksen rajausta ja sen painotuksia.

Nojautuen Osmo Koskelaisen tekemään jaotteluun Tammi on pyrkinyt rajoittumaan formaaliin huume politiikkaan ja politiikan käytännön sovelluk-

siin, haluten jättää sivuun huume politiittisen retoriikan tarkastelun. Tämä jaottelu on ongelmallinen, sillä huume politiittisessa argumentoinnissa on pitkälti kyse siitä, miten huumeista puhutaan, millaisia mielikuvia luodaan huumeiden käytöstä. Tämä ilmenee usein esiintuotuna huolena, kun ei haluta antaa ”väärä signaaleja” yhteiskunnan suhtautumisesta huumeisiin. Tällainen retoriikka ilmenee myös puheessa ”huumeista vapaasta yhteiskunnasta”, sillä joutuvat han tällaisen tavoitteen ajatkin myöntämään, että kyse on pikemmin ideaalista, jota kohti pyritään, ei politiikan konkreettisesta tavoitteesta. Retorisista keinoista oli myös kyse, kuten tekijä toteaa, kun haittojen vähentämis politiikan kannattajat ryhtyivät kutsumaan neulovaihtopaikkoja ”terveysneuvontapisteiksi”.

Tekee mieli hieman oudoksua haittojen vähentämis politiikan kannattajien näkemystä, että huumeiden käyttö on ei-moraalinen tai moraalisesti neutraali ilmiö. Kysehän on pikemmin siitä, että huumeet ovat samanaikaisesti hyvä (lääkkeinä, nautinnon tarjoajina) ja paha (riippuvuutta aiheuttavina, yhteisöllisyydestä erkaannuttavina), siis moraalisesti ambivalentti asia,

joka rikkoo moraalisten kategorioiden raja-aidat. Tällaiset asiat ovat tabuja, kuten Mary Douglasin tunnettu tarkastelu osoittaa, ja siksi niihin on vaikea kohdistaa johdonmukaista politiikkaa.

Olisi ollut myös syytä pohtia, miksi haittojen vähentäminen on Suomessa merkinnyt voittopuolisesti toiminnan medikalisoitumista, etenkin kun sosiaalisektorin osuus on täällä ollut perinteisesti keskeinen päihdeongelmien hoitamisessa. Tätä voidaan pitää haittojen vähentämis politiikan ongelmallisimpana ja eniten ristiriitoja aiheuttavana piirteenä. Sen kannattajat haluavat suhtautua huumeiden käyttäjään kuten kehen tahansa yhteiskunnan normaaliin vastuulliseen kansalaiseen. Mutta kun kyseessä ovat tyyppillisesti moniongelmaiset, tavanomaisesta elämänmenosta syrjäytetyt tai omasta tahdostaan syrjään jättäytyneet ihmiset, on vaikea nähdä, että tässä voitaisiin onnistua ilman määrätietoisia psykososiaalisia tukitoimia. Liekö niiden vähäisyydessä kyse rahasta vai vallitsevasta asenneilmastosta, joka suostuu sietämään sairautta hoitavat lääkinnälliset toimet, mutta ei yhteiskunnan apua näihin ”itse aiheutettuihin” ongelmiin?